

lichtingskundige aanpak. De aanpak van problemen en campagnes lijkt vaak sterk bepaald door tradities, werkwijzen en ervaringen binnen het eigen werkveld. Zo wordt in het hoofdstuk over gezondheidsvoorlichting hoog opgegeven van de zogenaamde *community-benadering*. Wie zich door het enthousiasme van de auteurs voelt aangesproken, zal zich misschien afvragen of die zelfde benadering ook niet is toegepast op bijvoorbeeld het gebied van criminaliteitsbestrijding en -preventie. Maar in het betreffende hoofdstuk is daar niets over te vinden.

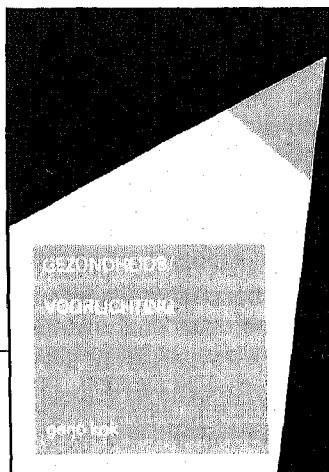
Iets soortgelijks kan gezegd worden van de stof uit de theorie-hoofdstukken. Zo komt het *sociaal dilemma* wel terug in de hoofdstukken over sociale bewegingen, over overheidsvoorlichting en over milieu- en energiegedrag, maar bij het onderwerp criminaliteitsbestrijding blijft het onbesproken.

Al met al geeft het boek een uitstekende kijk op een zeer divers en veelomvattend werkveld. Het laat zien hoe complex grootschalige beïnvloeding is, wat er allemaal komt kijken bij de planmatige opzet van voorlichtingsacties en welke effecten wel of niet van voorlichting te verwachten zijn. Mede door de concrete voorbeelden blijven de verschillende hoofdstukken boeien. En dankzij de studie- en discussievragen aan het eind van ieder hoofdstuk, lijkt het me een uitstekend studieboek. Maar ook voor lezers uit de praktijk van voorlichting en andere vormen van beïnvloeding heeft het boek veel te bieden. Geen pasklare recepten of praktijkadviezen, wel volop stof die aan het denken kan zetten over de bestaande praktijk.

Michaël Steehouder
(UHD Toegepaste Taalkunde, Universiteit Twente)

Uitgangspunt van het eerste hoofdstuk is dus een zorgvuldige planning en systematische aanpak van voorlichting. Het lijkt een open deur. Maar in de praktijk blijkt dikwijls dat wanneer mensen het eens zijn over de ernst van een probleem, zij plotsklaps zoeken naar een oplossing voor dat probleem. Een dergelijke aanpak pakt meestal verkeerd uit, eerst dient men te analyseren wat het probleem precies is, nagaan welk gedrag in het geding is, wat de oorzaken van het gedrag zijn, hoe een interventie bij een bepaalde doelgroep eruit zou kunnen zien en hoe men die interventie op grotere schaal kan uitvoeren. Illustratief zijn de beschrijvingen van valkuilen waarin naïeve voorlichters kunnen tuimelen, zoals het ontwikkelen van een voorlichtingsstrategie voor een probleem dat -indien men het wat zorgvuldiger had geanalyseerd- niet blijkt te bestaan.

Mensen hebben recht op effectieve voorlichting

Kok, G.J., *Gezondheidsvoorlichting*, Coutinho, Muiderberg, 1992.
ISBN 90 6283 8472.
Prijis f 19,50/Bfr 490

Het boek 'Gezondheidsvoorlichting' van de hand van Gerjo Kok, is verschenen in de serie 'Voorlichtingskunde' onder redactie van Jozef Katus. Het boek is vooral gericht op de praktijk van de voorlichting.

Wie het werk van Gerjo Kok -hoogleraar verbonden aan de vakgroep Gezondheidsvoorlichting en -Opvoeding (GVO) van de Rijksuniversiteit Limburg- kent, zal niet veel nieuws in dit boek vinden. Wel nieuw is, dat het boek de verschillende inzichten bundelt en heel concreet, d.w.z. stap voor stap aangeeft hoe men gezondheidsvoorlichting professioneel kan aanpakken. Recente theorieën over gedragsbeïnvloeding worden op begrijpelijke wijze vertaald in 'praktische' aanbevelingen. Hoewel niet uitdrukkelijk aangegeven is het boek in hoofdzaak geschreven voor studenten en praktijkwerkers die kennis willen maken met het veld van de GVO, maar geen behoefte hebben aan voor hen niet relevante theoretische verhandelingen. Ondanks het feit dat het boek over GVO gaat, zijn de inzichten zonder meer bruikbaar voor de algemene praktijk van de communicatie.

De rode draad in het boek is de fasering die bekend is bij het aanpakken van problemen op het terrein van de communicatie: probleem-analyse - analyse van gedrag - ontwikkeling van interventies - uitvoeren van de interventie - nagaan of de interventie effect heeft gehad.

Het tweede hoofdstuk gaat vooral in op modellen die kunnen helpen bij het verkrijgen van inzicht in waarom mensen zich op een bepaalde manier gedragen en hoe men dat gedrag door middel van communicatie kan beïnvloeden. Deze modellen zijn in hoofdzaak ontleend aan de sociale psychologie. Drie benaderingen worden behandeld en uiteindelijk samengevoegd: het model van de gezondheidsopvattingen (*Health belief model*), het model van beredeneerd gedrag van Ajzen en Fishbein en het model van inschattingen van individuen over de uitvoerbaarheid van gedrag, ontleend aan Bandura's theorie over sociaal leren. Het verkregen geïntegreerde model vormt een goede basis om gedrag van individuen te beschrijven, te verklaren en te veranderen.

In het derde hoofdstuk gaat Kok ervan uit dat voorlichting pas zinvol is, indien deze naast het treffen van regelingen en het beschikbaar stellen van voorzieningen onderdeel vormt van een bredere aanpak van gezondheidsbevordering. Een voorbeeld: door deel te nemen aan het landelijk onderzoek op borstkanker, kan borstkanker in een vroeg stadium worden opgespoord waardoor de kans op een goede afloop toeneemt. Dus vrouwen worden door voorlichting opgeroepen om zich te

laten onderzoeken bij speciaal daarvoor opgezette onderzoekscentra. Deze voorzieningen moeten er dan wel in voldoende mate zijn en bijvoorbeeld ook gemakkelijk bereikbaar voor de deelnemende vrouwen, anders heeft voorlichting geen zin. Voorlichting staat dus niet op zichzelf, maar vormt een onderdeel van een pakket van interventies. Het gegeven dat voorlichting één instrument is naast andere krijgt mijns inziens nog te weinig nadruk in de communicatiekundige literatuur. Toegegeven, de 'leer van de beleidsinstrumenten' is nog niet ver ontwikkeld. Maar desondanks krijgt voorlichting in dit verband nog bijzonder weinig aandacht.

In dit hoofdstuk komt ook het communicatieproces aan de orde met de doelen communicatie tot stand brengen, gedragsverandering te weeg brengen en ervoor zorgen dat die verandering ook blijvend is. Deze doelen brengt Kok in verband met de middelen die de voorlichter ter beschikking staan, nl. het bericht, de ontvanger, de zender of de bron en het kanaal, d.w.z. de manier waarop het bericht wordt overgebracht. Het bekijken van de relaties tussen de doelen en de middelen kan helpen bij het vormgeven van de voorlichting. Hierbij krijgen twee onderwerpen speciale aandacht, namelijk het pre-testen van de voorlichting om na te gaan of de voorlichting overkomt zoals het bedoeld is en het inspelen op lokale initiatieven, in de literatuur bekend als de community benadering of sociale-netwerkbenadering.

In hoofdstuk vier werkt de auteur één voorbeeld van gezondheidsvoorlichting nader uit, namelijk het voorkómen van kanker, toegespitst op het voorkomen van longkanker door niet te roken of ermee te stoppen.

In hoofdstuk vijf pleit Kok voor meer onderzoek ter ondersteuning van een effectieve gezondheidsvoorlichting, d.w.z. voorbereidend onderzoek, begeleidend onderzoek en evaluatie-onderzoek. Aan de hand van voorbeelden wordt aange-toond dat voorlichting zeker effectief is, mits die voorlichting zorgvuldig en systematisch is opgezet en uitgevoerd. De effectiviteit van de voorlichting wordt, aldus Kok, be-

paald door de kwaliteit van het plan-ningsproces, waarmee hij de cirkel sluit en terug is bij het uitgangspunt van het boek. Wie over effectiviteit van gezondheidsvoorlichting schrijft zal, ook vooral gezien de huidige discussie over het nut van voorlichting in het algemeen- ook aandacht moeten schenken aan de kosten die met de voorlichting voor een organisatie gemoeid zijn in relatie tot effecten. Hierover had Kok zeker wat meer kunnen zeggen, gezien de kennis die er op dit terrein toch wel bestaat.

Ten slotte mis ik juist in zo'n op de praktijk gericht boek, waarin de lezer stap voor stap leert om de meest recente en effectieve methoden van beïnvloeding te hanteren, enige aandacht voor de ethiek van de voorlichting. Steeds meer indivi-

duen vragen zich bijvoorbeeld af tot hoever de voorlichter mag gaan en waar de individuele keuzevrijheid blijft. Ook bij dit onderwerp had Kok langer moeten blijven stilstaan. Niettemin geldt, aldus Kok, dat mensen niet alleen recht hebben op gezondheidsvoorlichting, zij hebben recht op effectieve gezondheidsvoorlichting.

Samenvattend, een praktisch en vooral begrijpelijk boek van niet al te grote omvang (88 pagina's) voor een ieder die de praktijk van de GVO, maar zeker ook de voorlichting in het algemeen wil leren kennen.

Erwin Seydel
(UHD Sociale Psychologie, Universiteit Twente)

Videotraining onderhandelen

ONDERHANDELEN

Studeercentrum voor Bedrijf en Overheid

F.J.A. Ranzijn, *Onderhandelen*.
Werkboek: 46 pagina's (incl. lit. lijst), video: 45 minuten
Studeercentrum voor Bedrijf en Overheid, Eindhoven
f 945,- excl. BTW

Het Studeercentrum voor Bedrijf en Overheid heeft een cursuspakket *Onderhandelen*, ontwikkeld door Boertien & Partners, op de markt gebracht. Het pakket bestaat uit een videoband met bijbehorend werkboek.

De cursus is ontworpen voor zelfstudie. Vóór in het werkboek zit een studieschema van 11 dagen, met

het advies aan de cursist om zich daar strikt aan te houden. Elke dag bekijkt de cursist een blok uit de video, en neemt daarna de bijbehorende theorie in het werkboek door. Bij een aantal onderdelen staat er ook een (schriftelijke) oefening in het werkboek.

De cursist krijgt de informatie in de cursus op vier manieren aangeboden. Op de video legt de presentatrice de theorie uit. Onder in het beeld verschijnen de kernwoorden uit haar betoog in een apart gekleurd kader. Na de theoretische uitleg volgt een rollenspel dat de theorie aanschouwelijk moet maken. Daarna stopt de cursist de band, neemt de theorie in het werkboek door, en maakt eventueel de oefening.

Video

De uitvoering van de video is matig. De presentatrice loopt bij elk themablok in een ander decor, dat varieert van een markt tot een boekhoudafdeling. Wat alle decors met elkaar gemeen hebben, is dat er veel te zien is dat niets met de cursus te maken heeft. Onnodige afleiding dus.

Het herhalen van de kernwoorden uit het theoretische verhaal van de presentatrice voegt op zich weinig toe aan het verhaal, maar zorgt er hoogstwaarschijnlijk wel voor dat het verhaal beter beklijft. Alleen